

RESEARCH AND PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF THE INFLUENCE OF THE ENVIRONMENT ON THE SOCIAL-EMOTIONAL AND PERSONAL DEVELOPMENT OF THE PRE-SCHOOL CHILD

Sevara Tariyeva

Shahrisabz State Pedagogical Institute, Student of Preschool Education

ABSTRACT

Socio-emotional, personal development is a process of transfer and further development of social-cultural experience accumulated by mankind. This experience is represented by a unique combination of four closely related components in the structure of personality: cultural skills, specific knowledge, role behavior (behavior in a specific situation, social competence) and social qualities (cooperation and concern for others, competition, initiative, autonomy and independence, social adaptation, openness and social flexibility). The article also talks about the study of the influence of the environment on the socio-emotional and personal development of a preschool child.

Keywords: competition, social-emotional, personal development, social competence, pupil, communication, educator.

АННОТАЦИЯ

Социально-эмоциональное, личностное развитие представляет собой процесс передачи и дальнейшего развития социокультурного опыта, накопленного человечеством. Этот опыт представляет собой уникальное сочетание четырех тесно связанных компонентов в структуре личности: культурных навыков, конкретных знаний, ролевого поведения (поведение в конкретной ситуации, социальная компетентность) и социальных качеств (сотрудничество и забота о других, соревновательность, инициативность) автономность и независимость, социальная адаптация, открытость и социальная гибкость). Также в статье говорится об изучении влияния окружающей среды на социально-эмоциональное и личностное развитие дошкольника.

Ключевые слова: соревнование, социально-эмоциональное, личностное развитие, социальная компетентность, воспитанник, общение, воспитатель.

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLANING IJTIMOY-EMOTSIONAL, SHAXSIY RIVOJLANISHIDA ATROF-MUHITNING TA`SIRINING TADQIQOTI VA PEDAGOGIK ASOSLARI

Sevara Tariyeva,

Shahrisabz davlat pedagogika instituti maktabgacha ta`lim yo`nalishi talabasi

ANNOTATSIYA

Ijtimoiy-emotsional, shaxsiy rivojlanish - bu insoniyat tomonidan to'plangan ijtimoiy-madaniy tajribani uzatish va yanada rivojlantirish jarayonidir. Ushbu tajriba shaxsiyat tarkibida o'zaro chambarchas bog'liq bo'lgan to'rt komponentning noyob kombinatsiyasi bilan ifodalanadi:

madaniy ko'nikmalar, o'ziga xos bilimlar, rolli xatti-harakatlar (muayyan vaziyatda o'zini tutish, ijtimoiy kompetentsiya) va ijtimoiy fazilatlar (hamkorlik va boshqalar uchun g'amxo'rlik, raqobat, tashabbus, avtonomiya va mustaqillik, ijtimoiy moslashuv, ochiqlik va ijtimoiy moslashuvchanlik). Maqolada ham maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiy-emotsional, shaxsiy rivojlanishida atrof-muhitning ta'sirining tadqiqoti xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: raqobat, Ijtimoiy-emotsional, shaxsiy rivojlanish, , ijtimoiy kompetentsiya, tarbiyalanuvchi, muloqot, tarbiyachi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Ijtimoiy rivojlanishning barcha tarkibiy qismlari bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Bizning kuzatishlarimizga ko'ra, ulardan biridagi o'zgarishlar muqarrar ravishda qolgan uchtasida ham o'zgarishlarni keltirib chiqaradi. Boshqa bolalar bilan muloqot qilishdagi qiyinchiliklar bilan bog'liq hissiy bezovtalik ikki turdagi xatti-harakatlarga salbiy yorqin hissiy reaksiyalar (tashvish tajovuzkorlik bilan namoyon bo'ladi) va muloqotga barqaror salbiy munosabat (cheklangan reaksiya, izolyatsiya, muloqotdan qochish) olib keladi.

Ma'lumki, bola tanasining atrof-muhitga moslashish qobiliyatini oshirish bolani bezovta qiladigan vaziyatlarga qarshilikni rivojlantirish, o'zini o'zi qadrlashga hamda o'ziga ishonchni mustahkamlaydi. Asta-sekin tashvishli bolani kelajakdagi muvaffaqiyatsizliklarga qarshi tayyorlash oson kichadi. Bunda bola uchun mazmunli bo'lgan turli o'yinlar orqali uning shaxsiy tajribasiga muvaffaqiyatsizliklarni ehtiyotkorlik bilan kiritish lozim. Bola o'zini o'zi qabul qila olishi, "bola - bola" muloqotida muloqot ko'nikmalarini shakllanishi, ziddiyatli vaziyatlardan chiqish yo'llarini o'rgatish, ijobiy o'zaro munosabatlar, muloqotlarga kirisha olishi kutilgan natija beradi. Bolada o'zini va boshqalarni tinglashni, xatti-harakatlarini nazorat qilishni o'rgatish ham koni foyda.

MULOHAZA VA TAKLIFLAR

Bundan tashqari yaratilgan pedagogik muloqot ustaxonasida bolalar bilan o'zaro munosabatlarning yangi shakllarini (maktabgacha ta'lim muassasalarining ota-onalari va tarbiyachilari uchun) shaxsga yo'naltirilgan aloqa modelini yaratish uchun foydalanish uning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bolaga qulay rivojlanayotgan ta'lim muhitini yaratish, ta'lim va tarbiya, o'yin faoliyati uchun sharoit hamda bolaning asosiy ehtiyojlari- ijobiy his-tuyg'ularda, sevgida, e'tirofda uni qo'llab-quvvatlash kerak. Muloqot (kattalar va tengdoshlar bilan), hamkorlik, o'zaro tushunish va kattalarga hamdardlik, unga hurmat, ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyatdir. Unda yangi tajribalar, bilimlar, o'zini qobiliyatli his qilish tuyg'ulari shakllanadi. U kattalar tomonidan o'z faoliyati natijalarini baholashni kutadi. Ijobiy axloqiy me'yorga rioya qila boshlaydi.

Bolaning hissiy farovonligi darajasi haqida ma'lumot psixologga maktabgacha yoshdagi bolaning hissiy holati bo'yicha beriladi: ijobiy yoki salbiy. Shunday qilib, agar bola deyarli tabassum qilmasa, tushkunlikka tushsa, tashabbuskor bo'lmasa, tengdoshlari bilan o'ynamasa, uning kayfiyati yomon yoki doimiy tashvish, asabiylashish, biror narsaga diqqatni jamlashda qiyinchiliklar mavjud. Agar mushaklarning kuchlanishi, uyqu buzilishi va

boshqalar aniqlansa, u holda bolaning hissiy foni salbiy hisoblanadi. Ushbu hissiy holatning sabablaridan biri tashvish darajasining oshishi namoyon bo'lishi mumkin.

Kattalar tomonidan ishlab chiqilgan sinflar tizimi esa bir nechta asosiy qoidalarga asoslanib, maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiy-emotsional, shaxsiy rivojlanishida atrof-muhitning ta'siri ijobiy natija beradi.

BULAR QUYIDAGILAR

- bolaning sub'ektiv xavfsizligini kattalar va tengdoshlar bilan munosabatlarning yangi turlariga qo'shish orqali kengaytirish;

- "tashvish to'sig'ini" bartaraf etish vositasi sifatida bolaning ijodiy faolligini, tashabbuskorligini va mustaqilligini rag'batlantirishdir.

Bu bosqichning asosiy yo'nalishlari tuyg'u (muvaqqiyatsizlik holatidagi tuyg'ular, vizual, taktil taassurotlar, mimika, pantomima, o'z-o'zini ifodalash, rang hissi), Idrok (tasavvur, fikrlash, analogiya, qarama-qarshiliklar), muloqot va nutq (lug'at, lug'atni boyitish, yangilash, fonetik va fonemik eshitishni rivojlantirish va boshqalar), xulq-atvor (qoidalarni qabul qilish, ularga rioya qilish, o'zaro ta'sir qilish va boshqalar), tasavvur, ijodiy fikrlash, iroda (o'zboshimchalik, o'z-o'zini tartibga solish va boshqalar), harakat ko'nikmalarini rivojlantirish (motor ko'nikmalarini faollashtirish, qo'lning harakati va barqarorligi)dan iboratdir.

Metodik usullar:

- xavfsizlik, ishonch holatini yaratish;

- ajablanish, g'ayrioddiy vazifa, o'yin, qaror, rag'batlantirishning ta'siri;

- muvaqqiyatsiz vaziyatda bolani qo'llab-quvvatlash; xulq-atvorni ma'qullash, muvaqqiyat holatini yaratish; rag'batlantirish, iltifot, muvaqqiyat haqida bayonot;

- istalmagan xatti-harakatlarga e'tibor bermaslik;

- o'yin holatini tahlil qilish; fikr almashish, darsni aks ettirish;

- rolli vaziyatlar; ertak qahramonlarining xulq-atvor namunalarini tahlil qilish;

- terapevtik ertaklarni ixtiro qilish;

- antropomorfizm (hayvonlarni, narsalarni "insonlashtirish") usulidan foydalanish;

- audioyozuvlarni tinglash, meditatsion va relaksatsion musiqalar, "tabiat tovushlari" va boshqalar.

XULOSA

Ma'lumki, shaxs shakllanishining kelib chiqishi maktabgacha bolalik davrida yotadi - bu shaxslararo o'zaro ta'sir mexanizmlarini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan asosiy ijobiy shaxsiy xususiyatlarni shakllantirish uchun eng sezgir davr hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, bolalarning psixologik salomatligini saqlab qolish uchun bu yo'nalishdagi ishni bola hali ham kichik bo'lgan bolalar bog'chasidan boshlash tavsiya etiladi (axir, yoshi bilan ko'p muammolar yomonlashadi). Bolaning shaxsiy o'sishining eng muhim ko'rsatkichlari, uning moslashuvchan qobiliyatlari - bu hissiy farovonlik, o'z-o'zini hurmat qilishning shakllanishi, tabiiy qabul qilinadigan me'yorga mos keladigan tashvishning o'rtacha darajasi. Bolaning faoliyatning turli jabhalarida o'z qobiliyatlarini to'g'ri baholash va hayot haqiqatlarida harakat qilish qobiliyati unga atrof-muhit talablariga ko'proq moslashishni ta'minlaydi, shaxslararo va shaxslararo

nizolar xavfini kamaytiradi. Bolaning o'zini o'zi qadrlashi yaqin atrofdagi muhim kattalar tomonidan baholash ta'siri ostida shakllanadi.

ADABIYOTLAR

1. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi-T.2018.
2. Yu.I.Fausek “Bolalar pedagogikasi” -T. Yangi asr avlodi 2008 y.